

МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ АГРОТЕХНОЛОГІЙ

Кафедра ґрунтознавства та агрохімії

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ І ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ

методичні рекомендації для виконання самостійної роботи
здобувачами першого бакалаврського рівня ОПП «Геодезія та
землеустрій» спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій»
денної форми здобуття вищої освіти

Миколаїв
2024

УДК 332.334
О-93

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету агротехнологій Миколаївського національного аграрного університету від 17.10.2024 р., протокол № 3.

Укладач:

О. В. Письменний – кандидат с.-г. наук, доцент, доцент кафедри ґрунтознавства та агрохімії, Миколаївський національний аграрний університет.

Рецензенти:

Л. А. Бульба – ФОП, сертифікований інженер-землевпорядник,
м. Миколаїв;

В. В. Гамаюнова – доктор с.-г. наук, професор, завідувач кафедри землеробства геодезії та землеустрою, Миколаївський національний аграрний університет.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Тема № 1. КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ УКРАЇНИ	6
Тема № 2. ЗЕМЕЛЬНИЙ КОДЕКС - ПРАВОВА ОСНОВА УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ...8	
Тема № 3. ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	19
Тема № 4. КОМПЛЕКСНІСТЬ ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ТА ВИКОРИСТАННЯМ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ	25
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	33

Вступ

Оптимізація використання і охорона земель – це система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Вивчення дисципліни «Оптимізація використання і охорона земель» базується на знаннях з: ґрунтознавства, землеустрою, державного земельного кадастру та інших наук, які є базовими для спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій».

Охорона земель сільськогосподарського призначення забезпечується на основі реалізації комплексу заходів щодо збереження продуктивності сільськогосподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та родючості ґрунтів, а також обмеження їх вилучення (викупу) для несільськогосподарських потреб.

Охорона земель включає:

- обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землекористування;
- захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб;
- захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;
- збереження природних водно-болотних угідь;
- попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;

- консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь

Самостійна робота з дисципліни «Оптимізація використання і охорона земель» проводяться відповідно до Європейської кредитно-трансферної системи навчання здобувачів вищої освіти.

.

Тема № 1
КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ
РЕСУРСАМИ УКРАЇНИ

Стратегічною правовою базою управління земельними ресурсами є Конституція України, прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року. У головному документі нашої держави проблемам управління земельними ресурсами безпосередньо присвячено статті 2,13, 14,17,41,50,132.

У статтях 2, 17, 132 наголошується, що територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною. Захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, згідно із статтею 110 Кримінального кодексу, карається обмеженням або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

У статті 13 наголошується, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності українського народу. Від імені українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією.

Кожний громадянин має право користуватись природними об'єктами права власності народу відповідно до закону.

Власність зобов'язує - вона не повинна використовуватись на шкоду людині і суспільству. Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом.

Стаття 14 проголошує, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону.

У статті 41 відзначається, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю...

Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватись об'єктами права державної та комунальної власності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений прав власності. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, за умови повного відшкодування їхньої вартості.

Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їхньої вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Стаття 50 проголошує, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту. Така інформація ніким не може бути засекречена.

Згідно з Конституцією України (ст. 124), правосуддя в галузі земельних відносин здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншим органам чи посадовим особам не допускається. Судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. Згідно зі статтею 8 Конституції України, закони та інші нормативно-правові акти повинні прийматися тільки з урахуванням Основного закону і відповідати йому. Тому процес управління земельними ресурсами повинен впливати з "середини" Конституції України. Прийняття управлінських рішень поза рамками Конституції України є нелегітимним.

ЗЕМЕЛЬНИЙ КОДЕКС - ПРАВОВА ОСНОВА УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Нижчою ланкою системи “рамкових” законів у галузі управління використанням земельних ресурсів є Земельний кодекс України, який базується на положеннях Конституції нашої держави. В цілому Земельний кодекс складається з 10 розділів, 37 глав, які вміщують 212 статей, Перехідних та Прикінцевих положень. Земельному кодексу надається перевага при врегулюванні земельних відносин в інших галузях законодавства держави, а у випадках суперечностей між Кодексом та іншими нормативно-правовими актами застосовуються норми Земельного кодексу.

Земельним кодексом встановлено, що землями державної власності розпоряджаються Кабінет Міністрів України, Уряд Автономної республіки Крим та місцеві державні адміністрації. Землями комунальної власності розпоряджаються сільські, селищні, міські ради, а землями, що перебувають у спільній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, - відповідні районні та обласні ради.

До часу розмежування земель державної і комунальної власності Земельний кодекс передбачає, що відведення земельних ділянок, на яких розміщено об'єкти комунальної власності, здійснюватимуть відповідні ради, а за межами населених пунктів - Уряд України та відповідні державні адміністрації. З метою спрощення процесу управління використанням і охороною земель Земельний кодекс передбачає 9 категорій земель за цільовим призначенням (ст. 19).

Землі запасу, на відміну від Земельного кодексу (1992 р.), не виділяються в окрему категорію, а враховуються у складі кожної із категорій земель, що перебувають у державній і комунальній власності. У Кодексі остаточно вирішено проблему власності на землю. Так, згідно зі статтею 81, громадяни України набувають права власності на землю на підставі:

- придбання за договором купівлі-продажу, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами;
- безоплатної передані із земель державної і комунальної власності;

- приватизації земельних ділянок, що були раніше надані їм у кори-стування;
- прийняття спадщини;
- виділення в натурі належної їм земельної частки.

Причому вони мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок у таких розмірах:

- для ведення фермерського господарства - в розмірі земельної част-ки (паю) відповідного недержавного сільськогосподарського підприємства;
- для ведення особистого селянського господарства - 2 га;
- для ведення садівництва - 0,12 га;
- для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарсь-ких будівель і споруд у селах - не більше 0,25 га, в селищах - не більше 0,15 га, в містах - не більше 0,10 га;
- для індивідуального дачного будівництва - не більше 0,10 га;
- для будівництва індивідуальних гаражів - 0,01 га.

Понад ці норми громадяни можуть без будь-яких обмежень площі придбати ділянки та брати їх в оренду.

Проте згідно з Перехідними положеннями, на період до 1 січня 2015 року громадяни і юридичні особи можуть набувати право власності на землі сільськогосподарського призначення загальною площею до 100 гектарів. Ця площа може бути збільшена у разі успадкування земельних ділянок за законом.

При цьому, на основі пункту 14' Перехідних положень Земельного кодексу, забороняються відчуження земельних часток (паїв), земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної і комунальної власності, відчуження та зміна цільового призначення земельних ділянок сільськогосподарського призначення приватної власності, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв), розташованих на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, крім передачі їх у спадщину. Угоди (у тому числі довіреності), укладені під час дії заборони на купівлю-продаж або відчуження в інший спосіб земельних ділянок та земельних часток (паїв), визначених цим пунктом, у частині їх купівлі-продажу та відчуження в інший

спосіб, а так само в частині передачі прав на відчуження цих земельних ділянок та земельних часток (паїв) на майбутнє, є недійсними з моменту їх укладення (посвідчення).

Кодексом визначено, що до 1 січня 2024 року загальна площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності громадянина України не може перевищувати ста гектарів. Зазначене обмеження не поширюється на земельні ділянки, набуті у власність громадянином до набрання чинності цим підпунктом.

Громадянам та юридичним особам за рішенням органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади можуть безоплатно або за плату передаватись у власність замкнені земельні ділянки лісогосподарського призначення загальною площею до 5 гектарів у складі угідь селянських, фермерських та інших господарств. Це саме стосується штучно створених насаджень на землях приватної власності, а також ділянок для заліснення, отриманих у власність громадянами і юридичними особами із земель іншого призначення з деградованими і малопродуктивними угіддями.

Громадянам та юридичним особам за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування можуть безоплатно передаватись у власність замкнені природні водойми (загальною площею до 3 гектарів). Власники на своїх земельних ділянках можуть у встановленому порядку створювати рибогосподарські, протиерозійні та інші штучні водойми.

Іноземці та особи без громадянства можуть набувати права власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення в межах населених пунктів, а також на земельні ділянки несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві приватної власності. Землі сільськогосподарського призначення, прийняті у спадщину іноземними громадянами, а також особами без громадянства, протягом року підлягають відчуженню (статті 81,82).

Кодексом встановлено, що у комунальній власності перебувають всі землі в межах населених пунктів, крім земель приватної та державної власності, а також земельні ділянки за їх межами, на яких розташовані об'єкти комунальної власності. Управління землями комунальної власності повинно бути

спрямоване на дотримання умови, за якої у приватну власність можуть передаватися всі землі, крім:

- земель загального користування населених пунктів (майдани, вулиці, проїзди, шляхи, набережні, пляжі, парки, сквери, бульвари, кладовища, місця знешкодження та утилізації відходів тощо);

- земель під залізницями, автомобільними дорогами, об'єктами повітряного і трубопровідного транспорту;

- земель під об'єктами природно-заповідного фонду, історико-культурного призначення, що мають особливу екологічну, оздоровчу, наукову, естетичну та історико-культурну цінність, якщо інше не передбачене законом;

- земель лісового фонду, крім випадків, коли замкнені земельні ділянки лісового фонду загальною площею до 5 гектарів знаходяться у складі угідь селянських фермерських та інших господарств (ст. 56);

- земель водного фонду, крім замкнених природних водойм загальною площею до 3 гектарів (ст. 5);

земельних ділянок, які використовуються для забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування.

При цьому територіальні громади набувають землю у комунальну власність у разі:

- передачі їм земель державної власності;
- примусового відчуження земельних ділянок у власників з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб;
- прийняття спадщини;
- придбання за договором купівлі-продажу, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами тощо.

З огляду державних інтересів до земель державної власності, які не можуть передаватися у комунальну власність, належать:

- землі атомної енергетики та космічної системи;
- землі оборони, крім земельних ділянок під об'єктами соціально-культурного, виробничого та житлового призначення;
- землі під об'єктами природно-заповідного фонду та історико-культурними об'єктами, що мають національне та загальнодержавне значення;
- землі під водними об'єктами загальнодержавного значення;

□ земельні ділянки, які використовуються для забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади, Національної академії наук України, державних галузевих академій наук;

□ земельні ділянки зон відчуження та безумовного (обов'язкового) виселення, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Землі державної власності, які не можуть передаватись у приватну власність:

□ землі атомної енергетики та космічної системи;
землі під державними залізницями, об'єктами державної власності повітряного і трубопровідного транспорту;

□ землі оборони;

□ землі під об'єктами природно-заповідного фонду, історико-культурного та оздоровчого призначення, що мають особливу екологічну, оздоровчу, наукову, естетичну та історико-культурну цінність, якщо інше не передбачено законом; землі лісового фонду, крім випадків, визначених цим Кодексом;

□ землі водного фонду, крім випадків, визначених цим Кодексом;

□ земельні ділянки, які використовуються для забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади, Національної академії наук України, державних галузевих академій наук; земельні ділянки зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

З метою формування земель комунальної власності за рішенням органу влади проводиться роздержавлення земель, що перебувають у державній власності. Причому втрати, пов'язані із розмежуванням земель державної та комунальної власності, здійснюються за рахунок коштів відповідних бюджетів.

Земельний кодекс встановлює виникнення права спільної часткової (ст. 87) і спільної сумісної власності (ст. 89) на земельну ділянку.

Причому, право спільної часткової власності на земельну ділянку виникає:

□ при добровільному об'єднанні власниками належних їм земельних ділянок;

- при придбанні у власність земельної ділянки двома чи більше осо-бами за цивільно-правовими угодами;
- при прийнятті спадщини на земельну ділянку однією або більше особами;
- за рішенням суду.

У спільній сумісній власності перебувають земельні ділянки:

- подружжя;
- членів фермерського господарства;
- співвласників житлового будинку.

Володіння, користування та розпорядження земельною ділянкою, що перебуває у спільній власності, здійснюються за договором або законом.

Крім прав, власники земельних ділянок згідно зі статтею 91 зобов'язані:

- забезпечувати використання їх за цільовим призначенням; додержуватися вимог законодавства про охорону довкілля; своєчасно сплачувати земельний податок;
- не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів;
- підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі;
- своєчасно надавати відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування дані про стан і використання земель та інших природних ресурсів у порядку, встановленому законом;
- дотримуватися правил добросусідства та обмежень, пов'язаних зі встановленням земельних сервітутів та охоронних зон;
- зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди, мережі зрошувальних і осушувальних систем.

Слід зазначити, що Кодекс передбачає і права та обов'язки землекористувачів (ст. 95,96).

Ознакою обнадійливих якісних зрушень у землекористуванні є право оренди земельних ділянок, яке визначається статтею 93 Земельного кодексу. Основні концепційні засади оренди полягають у тому, що земельні ділянки

можуть передаватися в оренду громадянам та юридичним особам України, іноземним громадянам і особам без громадянства, іноземним юридичним особам, міжнародним об'єднанням і організаціям та іноземним державам. Земельний кодекс передбачає запровадження інституту права на чужі земельні ділянки (земельні сервітути).

Згідно зі статтею 98 право земельного сервітуту - це право власника або землекористувача земельної ділянки на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою. Встановлення земельного сервітуту не веде до позбавлення власника земельної ділянки, щодо якої встановлений земельний сервітут, прав володіння, користування та розпорядження нею.

Земельний кодекс передбачає в окремих випадках встановлення обмеження (обтяження) прав на земельну ділянку, суть якого полягає:

- в забороні на продаж або інше відчуження певніш особам протягом встановленого строку;
- забороні на передачу в оренду (суборенду);
- праві на переважну купівлю у разі її продажу;
- умові прийняття спадщини тільки визначеним спадкоємцем;
- умові розпочати і завершити забудову або освоєння земельної ділянки протягом встановлених термінів;
- забороні на провадження окремих видів діяльності;
- забороні на зміну цільового призначення земельної ділянки, ланд-шафту тощо;
- умові здійснити будівництво, ремонт або утримання дороги, ділянки дороги;
- умові додержання природоохоронних вимог або виконання визначених робіт;
- умові надавати право полювання, вилову риби, збирання дикорос-лих рослин на своїй земельній ділянці в установлений час і в установленому місці та ін.

Цілі встановлення земельних сервітутів:

- права проходу та проїзду на велосипеді;
- права проїзду на транспортному засобі по наявному шляху;
- права прокладання та експлуатації ліній електропередачі, зв'язку, трубопроводів, інших лінійних комунікацій; права

прокладати на свою земельну ділянку водопровід із чужої природної водойми або через чужу земельну ділянку;

□ права відведення води зі своєї земельної ділянки на сусідню або через сусідню земельну ділянку; права забору води з природної водойми, розташованої на сусідній земельній ділянці, та право проходу до природної водойми;

□ права поїти свою худобу із природної водойми, розташованої на сусідній земельній ділянці, та права прогону худоби до природної водойми; права прогону худоби по наявному шляху; права встановлення будівельних риштувань та складування будівельних матеріалів з метою ремонту будівель та споруд та ін.

Земельним кодексом регулюються обмеження щодо використання земельних ділянок в межах охоронних зон, зонах санітарної охорони, санітарно-захисних зонах, зонах особливого режиму використання земель.

Виходячи з положень Конституції України щодо прав володіння, користування і розпоряджання своєю власністю, Кодекс регулює набуття і реалізацію права на землю (ст. 116 - 139).

При цьому встановлюються підстави набуття права на землю, порядок передачі земельних ділянок державної власності у комунальну власність та земельних ділянок комунальної власності у державну власність, порядок безоплатної приватизації земельних ділянок громадянам, порядок надання у постійне користування земельних ділянок юридичним особам, розкриваються повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування по наданню земельних ділянок юридичним особам у постійне користування, порядок придбання земельних ділянок на підставі цивільно-правових угод, на конкурентних засадах.

Виражаючи інтереси народу України, Земельний кодекс передбачає набуття права на земельні ділянки за давністю користування (ст. 119) тим громадянам, які добросовісно і безперервно ними користувалися протягом 15 років, але в силу різних обставин не отримали документів, які б засвідчували у них права на ці земельні ділянки. Водночас Земельним кодексом передбачаються підстави та порядок припинення прав на землю (ст. 140,141,143).

Земельним кодексом (ст. 150) встановлюється виключний статус особливо цінних земель держави, до яких відносяться:

а) у складі земель сільськогосподарського призначення: чорноземи нееродовані несолонцюваті на лесових породах; лучно-чорноземні незасолені несолонцюваті суглинкові ґрунти; темно-сірі опідзолені ґрунти та чорноземи опідзолені на лесах і глеюваті; бурі гірсько-лісові та дерново-буроземні глибокі і середньо глибокі ґрунти; дерново-підзолисті суглинкові ґрунти; коричневі ґрунти Південного узбережжя Криму, дернові глибокі ґрунти Закарпаття;

б) торфовища з глибиною залягання торфу більше одного метра і осушені незалежно від глибини, торфовища у складі водно-болотних угідь міжнародного значення;

в) землі, надані в постійне користування НВАО "Масандра" та підприємствам, що входять до його складу; землі дослідних полів науково-дослідних установ і навчальних закладів;

г) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, землі історико-культурного призначення.

При цьому акцентується увага, що земельні ділянки особливо цінних земель, що перебувають у державній або комунальній власності, можуть вилучатися (викуплятися) для будівництва об'єктів загальнодержавного значення, доріг, ліній електропередачі та зв'язку, трубопроводів, осушувальних і зрошувальних каналів, геодезичних пунктів, житла, об'єктів соціально-культурного призначення, нафтових і газових свердловин та виробничих споруд, пов'язаних з їх експлуатацією, за постановою Кабінету Міністрів України або ш рішенням відповідної місцевої ради, якщо питання про вилучення (викуп) земельної ділянки погоджується Верховною Радою України.

Погодження матеріалів вилучення (викупу) земельних ділянок особливо цінних земель, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, провадиться Верховною Радою України за поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, Київської і Севастопольської міських рад.

З особливою повнотою Земельний кодекс розкриває гарантії прав на землю громадян та юридичних осіб на рівних умовах, які досягаються шляхом:

- визнання прав;
- відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення прав, і запобігання вчиненню дій, що порушують права або створюють небезпеку порушення прав;
- визнання угоди недійсною;

- визнання недійсним рішень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування;
- відшкодування заподіяних збитків;
- застосування інших, передбачених законом, способів (ст. 152).

Стаття 158 Земельного кодексу регламентує, що земельні спори вирішуються судами, органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

Виключно судом вирішуються земельні спори з приводу володіння, користування і розпоряджання земельними ділянками, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, а також спори щодо розмежування територій сіл, селищ, міст, районів та областей.

Органи місцевого самоврядування вирішують земельні спори у межах населених пунктів щодо меж земельних ділянок, що перебувають у власності і користуванні громадян, та дотримання громадянами правил добросусідства, а також спори щодо розмежування меж районів у містах.

Органи виконавчої влади з питань земельних ресурсів вирішують земельні спори щодо меж земельних ділянок за межами населених пунктів, розташування обмежень у використанні земель та земельних сервітутів.

У разі незгоди власників землі або землекористувачів з рішенням органів місцевого самоврядування, органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів спір вирішується судом.

З урахуванням того, що земля знаходиться під особливою охороною держави, Земельний кодекс передбачає зміст охорони земель.

Охорона земель включає:

- обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землекористування;

захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб;

- захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, пересушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;

- збереження природних водно-болотних угідь;
- попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;
- консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь.

Особливої уваги заслуговує стаття 165, яка регламентує стандартизацію і нормування в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів. У галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів встановлюються нормативи:

- оптимального співвідношення земельних угідь;
- якісного стану угідь;
- гранично допустимого забруднення ґрунтів;
- показники деградації земель та ґрунтів.

У Земельному кодексі порушено питання про рекультивацію порушених земель (ст. 166), використання техногенно забруднених земель (ст. 169, 170), консервацію деградованих і техногенно забруднених земель (ст. 171,172).

Земельний кодекс містить розділ з управління в галузі використання і охорони земель, в якому розглядаються питання про: встановлення та зміну меж адміністративно-територіальних утворень (ст. 173 -176); планування використання земель (ст. 177 - 180); землеустрій (ст. 181 - 186); контроль за використанням та охороною земель (ст. 187 - 190); моніторинг земель (ст. 191 - 192); державний земельний кадастр (ст. 193 - 204); економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель (ст. 205, 206); відшкодування витрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва (ст. 207 - 209).

Порушення, за які ЗК України передбачає цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність:

- укладення угод з порушенням земельного законодавства;
- самовільне зайняття земельних ділянок;
- псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими та іншими відходами;
- розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель;
- невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням;

□ порушення строків повернення тимчасово зайнятих земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням; знищення межових знаків;

приховування від обліку і реєстрації та перекручення даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок;

□ непроведення рекультивації порушених земель; знищення або пошкодження протиерозійних і гідротехнічних споруд, захисних насаджень;

□ невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту;

□ самовільне відхилення від проектів землеустрою;

□ ухилення від державної реєстрації земельних ділянок та подання недостовірної інформації щодо них;

□ порушення строків розгляду заяв щодо відведення земельних ділянок.

Отже, є всі підстави вважати, що Земельний кодекс - основний законодавчий акт у системі управління земельними ресурсами. Кожна його стаття представляє інструмент прийняття управлінських рішень державними і приватними інститутами.

Тема № 3

ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Охорона земельних ресурсів є однією з найважливіших функцій органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування. Проте в господарській практиці земельні ресурси розглядалися, передусім, як невичерпне джерело отримання продуктів харчування і сировини для промисловості. Нехтування глобальними законами розвитку природи, можливостями її самовідтворення призвело до порушення рівноваги в землекористуванні через деградацію земельних угідь.

Непокоїть щорічне зростання дефіциту гумусу в ґрунті. Якщо за сторічний період (з 1882 до 1987 р.) вміст гумусу в ґрунті знизився на 19,5 %, за 20 останніх років його втрати були у 2,4 раза більші, ніж за попередні 80 років.

Тривалий час ніби не помічали фактів руйнування земельних ресурсів, не враховували цієї обставини в господарській діяльності

на землі, “закриваючись” окремими успіхами аграрної економіки, що зростали на масовому ентузіазмі або на дисципліні страху.

Саме ця обставина дозволяє зробити висновок, що в державі ніколи не існувало раціональної системи управління охороною земельних ресурсів. Але що ж ми сьогодні робимо, щоб поліпшити ситуацію? Ми завзято продовжуємо ігнорувати закони природи, не відступаючи ні на крок назад. Відома теза “праця - батько багатства, земля - його мати” взята на озброєння розвинутими країнами, в нас не знаходить свого реального відображення. Насправді йдеться про проблеми колосальної важливості - організацію на науковій основі системи управління охороною земельних ресурсів на всіх без винятку рівнях, починаючи від низу і завершуючи вищим ешеленом влади. Тільки жорстка система управління охороною земельних ресурсів, яка б опиралась на чинне законодавство, дозволить дати правильну відповідь, як подолати екологічну кризу в землекористуванні.

Екологічні аспекти.

Природа не тільки створила людину, але й подбала про середовище для її проживання. Одним із компонентів цього середовища є земля з її верхнім родючим шаром - ґрунтом. На початку людської цивілізації земля була вкрита природною рослинністю, яка й забезпечувала життя людей. Але з розвитком суспільства, збільшенням населення для прожиття стало бракувати природних дарів.

Виникла потреба у впровадженні землеробства, яке б на меншій площі гарантувало більший вихід сільськогосподарської продукції. З того часу, як людина почала використовувати продукти рослинності, і почався, власне, відлік антропогенного впливу на ґрунт. Але ця проблема виникла не сто чи тисячу або десять тисяч років тому. На шлях конфронтації з біосферою предки сучасної людини ступили 2 - 3 млн. років тому.

Але відмовитись від досягнень цивілізації суспільство не поспішає, навіть якщо вони й згубні для людини. Однак кожна цивілізація на всіх ступенях свого розвитку повинна робити все, щоб продовжити життя екосистеми. Потрібно поставити заслін невпинній деградації земельних ресурсів України, які мають виражену тенденцію до опустелення. Адже нині в Україні тільки водній і вітровій ерозії піддаються понад 15 млн. га сільськогосподарських угідь, або більше 35 % їх загальної площі.

Найбільші площі еродованих земель поширені в Донецькій (70 %), Луганській (61,6 %) та Одеській (55,8 %) областях. Майже половина продуктивних земель еродована в Кіровоградській, Миколаївській і Харківській областях. В цілому в Україні щорічний приріст еродованих земель становить 80 - 90 тис. га. У складі еродованих орних земель є 4,2 млн. га середньої сильнозмитих, в тому числі 68 тис. га, що повністю втратили гумусовий горизонт.

Тому дуже важливо, щоб заходи, спрямовані на екологізацію землекористування, нині стали складовою частиною земельної реформи, були пріоритетними в умовах ринкового типу. Основним управлінським документом, який складає основу прийняття рішень з охорони земель, є Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”, прийнятий 26 червня 1991 р. Він характеризується такими основними рисами:

^ Закон є комплексним законодавчим актом прямої дії. Він є базовим для екологічного законодавства України, де норми інших законів не повинні йому суперечити;

Закон передбачає подолання суперечностей між екологічними й економічними інтересами з наданням екологічних пріоритетів;

норми Закону підкріплюються механізмом його виконання, а саме: економічним стимулюванням охорони земель, адміністративним і правовим впливом на порушників економічних вимог та ін.

Надзвичайно вагомим аргументом господарського ставлення до землі, збереження родючості ґрунту, підвищення продуктивності землі є стаття 164 Земельного кодексу України, яка визначає перелік заходів щодо охорони земель.

Перелік заходів щодо охорони земель

□ обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землеко-ристування;

□ захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб; захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;

збереження природних водно-болотних угідь;

□ попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;

□ консервація деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь.

Земельний кодекс містить статтю 165, яка регламентує вимоги щодо якості земель, допустимого антропогенного навантаження на ґрунти та окремі території, допустимого сільськогосподарського освоєння земель тощо.

Для збереження і відтворення ґрунтової родючості, захисту земель від негативних впливів виробничої діяльності передбачаються різні стимули: виділення бюджетних асигнувань на рекультивацію земель, звільнення від плати за ділянки земель, які знаходяться в стадії сільськогосподарського освоєння, пільгові умови для отримання кредитів, можливість часткової компенсації витрат в результаті консервації угідь, встановлення заохочувальних фондів за поліпшення стану угідь, підвищення родючості ґрунтів, виробництво екологічно чистої продукції тощо.

Але якщо природоохоронне і земельне законодавство регламентує заходи екологобезпечного землекористування, то землевпорядкування як цілісна система взаємопов'язаних організаційних, правових, господарських, інженерно-технічних, еколого-економічних та інших заходів їх реалізує. Нині немає іншої науки, ніж землевпорядкування, яка б вирішувала поставлені проблеми.

При чому, землевпорядкування повинно започаткувати переорієнтацію на перехід до комплексного підходу вивчення території землекористування на основі об'єктивно існуючих ландшафтних систем.

Суть землевпорядкування на ландшафтній основі полягає не тільки в урахуванні комплексу природно-економічних чинників, але і в пізнанні закономірностей будови частини ландшафтів, процесів, які проходять в них, вмінні дати прогностичний аналіз змін у ландшафтах на певний період часу, які виникають під впливом антропогенної дії тощо. Тільки за такої умови буде розв'язана існуюча суперечність між людиною і біосферою, будуть вирішені соціально-економічні, господарські та інші проблеми охорони і використання землі.

Складовою землевпорядкування на ландшафтній основі є контурно-меліоративна організація території, яка передбачає

диференційоване використання землі залежно від структури ландшафтів і їх стійкості до зовнішніх впливів.

Реалізація цих заходів без державного фінансування неможлива. Оскільки в найближчі 10-15 років країна буде обмежена в коштах, які потрібно було б спрямувати на поліпшення стану земельних ресурсів, тому дуже важливо визначити пріоритетні напрями охорони і використання земельних ресурсів.

До основних пріоритетів відноситься:

- формування ефективної системи землекористувань і землеволодінь;

- зведення до мінімуму деградаційних процесів ґрунту; екологізація землекористування шляхом запровадження екологічнобезпечних технологій.

Для досягнення цього необхідно:

- формування територій з обмеженим режимом землекористування;

- захист і збереження земельних ресурсів від деградації і нераціонального використання;

- посилення природоохоронної діяльності на особливо цінних землях, заповідних і рекреаційних територіях;

- створення державної системи моніторингу екосистеми “Земля”; запровадження дієвих економічних важелів;

- створення системи екологічного аудиту і освіти.

В умовах складної екологічної ситуації в Україні стратегія системи екологізації землекористування повинна передбачати:

- формування високопродуктивних і екологічно стійких агроландшафтів;

- гармонійне поєднання дії економічних законів природи з врахуванням лімітуючих чинників навантаження на сільськогосподарські угіддя;

- забезпечення розширеного відтворення ґрунтової родючості шляхом формування та реалізації системи ґрунтозахисних, природоохоронних заходів, вдосконалення структури посівних площ та угідь;

- визначення напрямів адаптації сільськогосподарського виробництва до природних умов (розвиток адаптивного землекористування);

створення механізму екологічної та адміністративної відповідальності землекористувачів та землевласників за порушення ними екологічних вимог.

Для реалізації цього потрібно:

- здійснити комплексну еколого-економічну оцінку (районування) території регіону з виділенням земель для високо інтенсивного ведення сільськогосподарського виробництва, а також забруднених територій для здійснення цільових природоохоронних заходів;

- розробити регіональну програму раціонального використання та охорони земель як складову такої державної програми;

- підготувати та впорядкувати галузеві схеми охорони і розширеного відтворення родючості ґрунтів;

- створити державну систему спостережень за станом земельного фонду та банк даних про його стан;

- здійснити землевпорядкування території з врахуванням екологічної ситуації, що склалася, вилучити з обробітку деградовані і мало-продуктивні землі;

- сформувати систему полезахисних і водозахисних лісонасаджень, забезпечити оптимальну протиерозійну лісистість території;

- удосконалити організаційно-правові методи раціоналізації земле-користування, в тому числі методи землевпорядного проектування; забезпечити фінансування заходів екологізації землекористування.

Тема № 4

КОМПЛЕКСНІСТЬ ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ
ОХОРОНОЮ ТА ВИКОРИСТАННЯМ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Впродовж багатьох років надзвичайно важко було управляти охороною природного середовища в цілому і землекористуванням, зокрема. Складність полягала в тому, що в жодних законодавчих і нормативних документах системно не відображалось, які заходи відносяться до природоохоронних. Правда, у статті 164 Земельного кодексу вказується на зміст заходів з охорони земель. Але охорону земель слід розглядати тільки в контексті охорони біосфери в цілому. охорони водних і рослинних ресурсів, охорони атмосферного повітря і мінеральних ресурсів, збереження природно-заповідного фонду, забезпечення ядерної і радіаційної безпеки та ін. Тому 17 вересня 1996 р. Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову “Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів”.

Розкриємо перелік цих видів діяльності.

Охорона і раціональне використання водних ресурсів

Будівництво у населених пунктах, на новобудовах і діючих підприємствах:

□ необхідних споруд для очищення стічних вод, що утворюються в промисловості, комунальному господарстві, інших галузях народного господарства;

□ дослідних та дослідно-промислових установок, пов'язаних з розробленням методів очищення з плавзасобів господарсько-побутових стічних вод і сміття для утилізації, складування та очищення;

□ систем роздільної каналізації, каналізаційних мереж і споруд на них;

□ систем водопостачання із замкнутими циклами з поверненням для потреб технічного водопостачання стічних вод після їх відповідного очищення та обробки;

□ оборотних систем виробничого водопостачання, а також систем по-слідовного і повторного використання води, в тому числі води, що надходить від інших підприємств;

□ споруд для збирання, очищення та використання вод поверхневого стоку у системах водопостачання.

Придбання насосного і технологічного обладнання для заміни такого, що вичерпало свої технічні можливості на комунальних каналізаційних системах, установок, обладнання і технічного флоту для збирання нафти, сміття та інших рідких, твердих відходів із суден.

Створення водоохоронних зон з комплексом агротехнічних, лісоне-ліоративних, гідротехнічних, санітарних та інших заходів, спрямованих на запобігання забрудненню, засміченню та виснаженню водних ресурсів, а також винесення об'єктів забруднення з прибережних смуг.

Будівництво руслових аераційних станцій.

Будівництво розсіювальних випусків очищених стічних вод та про-ведення заходів щодо запобігання тепловому забрудненню водойм.

Ліквідаційний тампонаж або переведення на регульований режим роботи самовиливних артезіанських свердловин.

Заходи з охорони підземних вод та ліквідації джерел їх забруднення.

Реконструкція або ліквідація джерел фільтруючих накопичувачів стічних вод з метою відведення чи припинення забруднення підземних і поверхневих вод.

Роботи, пов'язані з поліпшенням технічного стану та благоустрою водойм.

Ведення водного кадастру.

Паспортизація малих водойм і річок.

Заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок, а також заходи для боротьби зі шкідливою дією вод (біологічна меліорація водних об'єктів, винесення водоохоронних зон в природу, упорядкування джерел, очищення русел від дерев, внаслідок проникнення весняних повеней, будівництво протиповеневих водосховищ і дамб тощо).

Обстеження та паспортизація ставків, відстійників шахтних вод, водосховищ, гідротехнічних споруд.

Заходи щодо очищення стічних скидних і дренажних вод з меліоративних систем (включаючи скидні води з рисових полів) та поліпшення їх якості (акумуляючі ємкості, відстійники, споруди та пристрої для аерації вод, біологічні канали, екрани для затримання пестицидів та ін.).

Розроблення методик, технологій, установок, обладнання, приладів контролю, проведення робіт з очищення водних ресурсів, забруднених пестицидами і агрохімікатами, та їх знезараження.

Спорудження установок для очищення і поліпшення якості води для зрошення сільськогосподарських культур.

Розроблення, виготовлення та придбання систем, приладів, оснащення спеціального транспорту для здійснення контролю за кількістю та якістю поверхневих, підземних і стічних вод і скидів шкідливих речовин у водні ресурси.

Охорона атмосферного повітря

Будівництво установок, розроблення і виробництво пристроїв для вловлювання і знешкодження шкідливих речовин з газів, що виділяються з технологічних агрегатів і вентиляційного повітря, безпосередньо перед викидом їх в атмосферу.

Будівництво дослідних і дослідно-промислових установок для розроблення методів очищення газів, що відводяться від джерел шкідливих викидів в атмосферу.

Розроблення та виготовлення систем і приладів контролю та оснащення ними стаціонарних джерел викидів шкідливих речовин в атмосферу та пунктів контролю і спостереження за забрудненням атмосферного повітря.

Спорудження та оснащення контрольно-регулювальних пунктів для перевірки і зниження токсичності відпрацьованих газів транспортних засобів.

Створення та впровадження пристроїв для знешкодження та знедимлення відпрацьованих газів двигунів транспортних засобів.

Проведення робіт з інвентаризації джерел забруднення навколишнього середовища.

Охорона і раціональне використання земель

Впровадження ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території.

Будівництво протиерозійних, гідротехнічних, протикарстових, берегозакріплювальних, протизсувних, протиобвальних, протилавинних і протиселевих споруд, а також проведення заходів із захисту від підтоплення і затоплення, спрямованих на запобігання розвитку небезпечних геологічних процесів, усунення або доведення до допустимого рівня їх негативного впливу на території та об'єкти, проведення заходів щодо хімічної меліорації ґрунтів.

Проведення агролісотехнічних заходів в ярах, балках та на інших ерозійно небезпечних землях.

Рекультивация порушених земель та використання родючого шару ґрунту під час проведення робіт, пов'язаних із порушенням земель.

Засипання і виположування ярів, балок з одночасним їх дренажуванням.

Заходи, пов'язані зі створенням захисних лісових насаджень на еро-дованих землях, вздовж водних об'єктів (в тому числі водойм, магістральних каналів тощо) та полезахисних смуг.

Терасування крутих схилів.

Консервація деградованих, малопродуктивних і забруднених земель.

Поліпшення малопродуктивних угідь.

Розроблення технологій, обладнання для знезараження, очищення землі, забрудненої пестицидами та агрохімікатами.

Проведення обстеження ґрунтів.

Ведення земельного кадастру.

Охорона і раціональне використання мінеральних ресурсів

Заходи, здійснювані з метою застосування раціональних, екологічно безпечних технологій видобування корисних копалин, вилучення наявних у них компонентів, що мають промислове значення, недопущення наднормативних втрат і погіршення якості корисних копалин, а також відбіркового відпрацювання багатих ділянок родовищ корисних копалин, що призводить до втрат їх запасів.

Будівництво комплексів для закладання відпрацьованих, відкритих та підземних гірничих виробок супутніми породами, що не утилізуються.

Розроблення технологій та обладнання для вилучення супутніх цінних компонентів з мінеральної сировини, розкривних і вміщуючих порід, відходів виробництва, з продуктів при газовому водоочищенні та будівництво відповідних установок.

Заходи, пов'язані з селективним видобуванням і зберіганням корисних копалин, розкривних та вміщуючих порід, відходів виробництва, що містять компоненти, які тимчасово не використовуються у народному господарстві, але є потенційно корисними.

Заходи щодо захисту родовищ (газових, нафтових, вугільних, торфових та ін.) від пожеж, затоплення, обвалів та придбання для цієї мети обладнання.

Картування забруднених територій, ведення аерокосмічного моніторингу геологічного середовища, ведення постійно діючих моделей геологічного середовища, радіоекологічні дослідження, ліквідаційний тампонаж свердловин.

Охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів

Спорудження установок для утилізації відходів лісозаготівельної та деревообробної промисловості.

Ліквідація лісових пожеж та їх наслідків.

Ліквідація наслідків буреломів, сніголомів, вітровалів.

Ліквідація негативних наслідків техногенного впливу на лісові насадження.

Проведення заходів з виявлення запасів природних рослинних ресурсів, їх охорона і відтворення.

Заходи з озеленення міст і сіл.

Створення станцій і лабораторій біологічного та хімічного захисту лісових насаджень.

Охорона і раціональне використання ресурсів тваринного світу

Будівництво розплідників і ферм для розведення диких звірів та птахів з метою їх розселення в природному середовищі.

Заходи щодо охорони тваринного світу та боротьби з браконьєрством (придбання матеріально-технічних засобів тощо).

Ведення кадастру тваринного світу.

Будівництво, реконструкція, розширення, технічне переозброєння, оснащення риборозводних підприємств і виробничо-акліматизаційних баз для одержання і вирощування личинок, життестійкого молодняка цінних промислових риб для зарибнення природних водойм і водосховищ комплексного призначення. До зазначеного не входять витрати на одержання та вирощування личинок і молодняка риб для товарного вирощування в ставках, озерних та інших спеціалізованих господарствах.

Оптимізація роботи гідровузлів ГЕС на Дніпрі, Дністрі та інших ріках. Обводнення природних нерестовищ, будівництво міграційних каналів, штучних нерестовищ з керованим гідрологічним режимом.

Будівництво механічних, гідравлічних, фізіологічних рибозахисних пристроїв на промислових, комунальних і сільськогосподарських водозборах.

Будівництво рибоходів.

Створення криогенного банку генофонду цінних промислових видів риб.

Збереження природно-заповідного фонду.

Будівництво, обладнання, реконструкція і розширення приміщень, призначених для проведення науководослідних робіт, пропаганди приро-доохоронних знань, створення майстерень, кордонів, установок для миття машин з безстічним циклом, мостів, доріг, стежок, огорож і вольєрів, будівництво гідротехнічних та інших споруд, об'єктів зв'язку в заповідниках, національних природних парках, ботанічних садах, дендрологічних та зоологічних парках, парках-пам'ятках садово-паркового мистецтва з метою збереження та відтворення природних екологічних систем, а також витрати на утримання об'єктів природнозаповідного фонду.

Створення центрів для розведення рідкісних та зникаючих тварин і рослин.

Придбання спеціального обладнання, транспортних засобів і засобів зв'язку, віднесених до організацій заповідних та інших природоохоронних установ.

Проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Витрати на резервування території для заповідання.

Діяльність щодо збереження видів тварин і рослин, занесених до Червоної Книги України, поліпшення середовища їх перебування чи зростання, створення належних умов для розмноження у природних умовах, розведення та розселення.

Створення центрів і банків генетичного матеріалу тварин і рослин, які знаходяться під загрозою зникнення.

Створення екологічних фондів при природно-заповідних об'єктах.

Здійснення заходів щодо відновлення корінних природних комплексів на заповідних територіях.

Раціональне використання та зберігання відходів виробництва і побутових відходів

Будівництво, технічне переобладнання і реконструкція сміттєперобних і сміттєспалювальних заводів.

Будівництво споруд, придбання та впровадження установок, обладнання та машин для збору, транспортування, перероблення, знешкодження та складування побутових, сільськогосподарських і промислових відходів.

Будівництво установок, виробництв, цехів для одержання сировини або готової продукції з відходів виробництва та побутових відходів.

Будівництво комплексів, спеціалізованих полігонів та інших об'єктів для знешкодження та захоронення непридатних для використання пестицидів, шкідливих і токсичних промислових та інших відходів.

Гасіння породних відвалів, що горять, та їх реформування. Спеціальне складування відходів вуглевидобутку та вуглезбагачення, що запобігає їх самозайманню. Рекультивация та озеленення породних відвалів.

Спеціальні роботи щодо запобігання пилоутворенню на прилеглих територіях шлакозакрипувачів і хвостосховищ.

Будівництво цехів утилізації осадів на очисних каналізаційних та водопровідних комплексах.

Будівництво установок знешкодження та утилізації шламів.

Ядерна і радіаційна безпека.

Розроблення і реалізація державних і регіональних екологічних програм, першочергових заходів щодо захисту населення від шкідливих чинників навколишнього природного середовища.

Утримання Головної державної інспекції з нагляду за ядерною безпекою та Державного центру регулювання якості поставок та послуг Мінекобезпеки України.

Наука, інформація та освіта, підготовка кадрів, екологічна експертиза, організація праці

Розроблення та запровадження державної системи моніторингу на-вколишнього природного середовища.

Розроблення державних і регіональних екологічних програм.

Наукові дослідження, проектні та проектно-конструкторські розробки, що охоплюють зазначені у переліку природоохоронні заходи.

Розроблення екологічних стандартів і нормативів.

Проведення науково-технічних конференцій і семінарів, організація виставок, фестивалів та інших заходів для пропаганди охорони навколишнього природного середовища, видання поліграфічної продукції з економічної тематики, створення бібліотек, відеотек, фонотек тощо.

Організація і здійснення робіт з екологічної освіти, підготовки кадрів, підвищення кваліфікації та обміну досвідом роботи працівників природо-охоронних органів.

Проведення екологічної експертизи.

Утримання та оснащення природоохоронних організацій обладнанням, спеціальними транспортними засобами, стимулювання працівників спеціально уповноважених державних органів, працівників підприємств, організацій і установ та громадських інспекторів у галузі охорони навколишнього природного середовища та поліпшення умов їх праці.

Наведений перелік заходів дозволить розширити світогляд органів управління земельними ресурсами з метою прийняття ефективних управлінських рішень щодо охорони і використання землі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Автоматизація, державного земельного, кадастру: підручник / М.Г. Ступень та ін. Львів, 2011. 312 с.
2. Бабміндра Д. І. Методичні засади формування обмежень (обтяжень) у зонах особливого режиму використання земель. *Землевпорядний вісник*. 2003. №4 С. 53-56.
3. Гринько С. В. Правові аспекти реєстрації, прав на землю: монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 172 с.
4. Державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : навч.-метод. посіб. / Л. В. Єфіменко та ін. Київ, 2011. 224 с.
5. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://e.land.gov.ua>
6. Державний земельний кадастр : конспект лекцій / уклад. В. Ю. Пересоляк, Т. Б. Марухнич, Е. Я. Лахоцька, В. В. Луцьо. Ужгород, 2022. 227 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/47636/1/ДЗК.%20курс%20лекцій.pdf>
7. Державний земельний кадастр : підручник / М. Г. Ступень та ін.; за заг. ред. М. Г. Ступеня. - Львів, 2011. - 316 с.
8. Земельне право : підручник / О. І. Баїк, У. П. Бобко, М. С. Долинська, А. О. Дутко, Н. М. Павлюк ; за ред. О. І. Баїк. Львів : Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2021. 385 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4349/1/14.09.2021_ЗЕМЕЛЬНЕ%20ПРАВО_ДО%20ДРУКУ.pdf
9. Мягкоход В. М. Організація в умовах воєнного стану органами місцевого самоврядування надання адміністративних послуг щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : методичні рекомендації у сфері адміністративних послуг / за ред. О. В. Слобожана. Київ : Асоціація міст України, 2023. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/851/adminposluga_2023.pdf

10. Паньків З. П., Ю. І. Наконечний Земельні ресурси. Практикум : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 196 с. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/Zemel-ni-resursy.-Praktykum-Pankiv.pdf>

11. Паньків З., Ямелинець Т. Нормативна грошова оцінка земель в Україні : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 344 с. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Normatyvna-oc-zemel-Pankiv-YAmelynets-2021.pdf>

12. Пілічева М. О. Сучасні технології землеустрою та кадастру : конспект лекцій / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. 107 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/61837/1/Пілічева%2C%202022%2C%20pdf.pdf>

13. Порядок ведення Державного земельного кадастру : постанова Кабінету міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#n19>

14. Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок : постанова Кабінету міністрів України від 3 листопада 2021 р. № 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2021-%D0%BF#n224>

15. Про оцінку земель : закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV ; станом на 19.11.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text>

16.

Інформаційні ресурси:

1. Відкриті дані земельного кадастру України. URL: https://kadastr.live/?orto-ersi=true&land_polygons=true#5/48.43/32.77
2. Дмитерко І. Публічна кадастрова карта: використовуємо можливості. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/agro-4-zemlyata-zemelni-pravovidnosini-32-publichnaya-kadastrovaya-karta-ispolzuem-vozmozhnosti>

Нове у законодавстві / Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua/index.php/category/nove-y-zakonodavstvi/>

Навчальне видання

**ОПТИМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ
І ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ**

Методичні рекомендації

Укладач:

Письменний Олег Володимирович

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 2,05

Тираж 15 прим. Зам. № ____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54029, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.